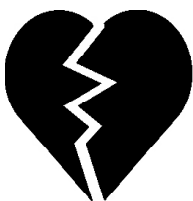

SOCIALTJÄNSTEN och SKILSMÄSSOBARN

Socialtjänsten ska arbeta för barnets bästa intresse och hjälpa familjer med problem för att barnet ska kunna växa upp under trygga och goda förhållanden även efter föräldrars skilsmässa eller separation. Idag får de flesta barn till separerade föräldrar möjlighet att bo växelvis och behålla en nära och god relation med båda föräldrar. I ditt arbete kan du dock komma i kontakt med fall där föräldrarna av olika skäl inte kan eller vill samarbeta. I sådana fall kan den ena föräldern utsätta barnet för stor psykologisk press att ta parti emot den andra föräldern. Det kan vara svårt för dem som ska arbeta med familjen att förstå vad det är som pågår. Samtidigt mår barnet allt sämre.

Med den här skriften vill vi göra dig uppmärksam på några av de problem som kan uppstå, så att du kan hjälpa barn och deras familjer innan de tar för mycket skada

Barnet i separationen

I en ideal värld samarbetar föräldrar även efter en separation för att tillgodose barnets behov av omvårdnad, trygghet och fostran. Även då den ena föräldern har ensam vårdnad behöver föräldrarna samarbeta utifrån vad som är i barnets bästa intresse – det handlar alltså om barnets perspektiv - inte föräldrarnas. Men ibland misslyckas föräldrarna, och det kan uppstå en skadlig familjedynamik, med eller utan vårdnadstvist.

Det resulterande traumat kräver en helt annan handläggning hos Socialtjänsten än den som handlar om rena intressekonflikter, såsom scheman och pengar.

Dessa problem handlar om att den ena föräldern förvägrar den andra föräldern föräldraskapet utan skälig orsak. Att fånga upp dessa familjer tidigt och ge rätt stöd till föräldrarna är viktigt. Tyvärr är vårt system av skyddsnet många gånger inte bra på att fånga upp dessa fall i tid.

Att använda barnet som vapen - en form av psykiskt våld i nära relationer

Den ena föräldern kan känna sig sviken och övergiven och ha byggt upp ett starkt agg mot den andra föräldern. Han eller hon kan känna sig kränkt och hämndlysten och visa negativa attityder och beteenden mot den andra föräldern. Det blir ett pågående mönster av manipulation som barnet hör och tar till sig. När detta upprepas över tid kan barnet börja sympatisera starkt med den manipulerande föräldern och visa ett starkt avståndstagande mot sin andra förälder.

När ett barn utan skäligen orsak ljar sig med sin ena förälder och avvisar den andra ryms det inom begreppet föräldraalienation. Den manipulerande (eller alierande) föräldrarnas agerande drabbar barnet psykiskt och innebär en otrygg uppväxt med problem som kan bestå ända upp i vuxen ålder. Bandet mellan barnet och den alierande föräldern är i psykiatrisk bemärkelse ett sjukligt beteende.

Vid svåra fall uppstår en identitetsstörning, en primitiv försvarsmekanism hos barnet för att överleva i en oförklarlig och överväldigande situation. Barnet tvingas att ge upp sitt eget jag och anammar ett falskt eget jag i symbios med den kontrollerande föräldern. Barnet kan inte skilja sina egna tankar från alieratorns och hindras att känna glädje över sin andra förälder (den alierade föräldern). Barnet tar alltså ett onormalt avstånd från sin andra förälder och har inte längre kvar sitt eget naturliga jag i relation till någon av föräldrarna.

Att inte få älska båda sina föräldrar är en traumatisk erfarenhet och barn har svårt att hantera de olika verkligheter som det innebär. På grund av identitetsstörningen kan barnet visa motsägelsefulla beteenden, som till exempel undvikande eller motstånd mot den alierade föräldern. Det är utsatt för en skadlig

familjedynamik som påverkar dess utveckling mycket negativt.

För att barnet ska få hjälp måste de som i arbetet kommer i kontakt med drabbade familjer ha förmåga att identifiera vilken familjedynamik som pågår. Familjedynamiken går inte att förstå om man inte haft ordentliga samtal med båda föräldrarna och helst även med barnet. Om kunskap om alienation eller andra störningar saknas är risken i förlängningen att insatsen blir bakvänd och förstärker problemet.

Barnet som är den alierande föräldrarnas verktyg mot den andra föräldern, kan inte självt förklara den underliggande dynamiken. Lösningen ligger inte hos barnet. Traumat styrs av den alierande föräldern som har kontrollen och samtidigt förtalar den andra föräldern. Barnet upplever paradoxalt nog en falsk trygghet hos den alierande föräldern.

Barn som blivit övergivna i denna familjedynamik och går in i vuxenlivet bär oftast sitt trauma vidare. Ibland visar de samma beteende i samband med egna relationer. Ofta är vuxna alierade drabbade av en medveten eller omedveten sorg över att inte ha fått växa upp med sin ena förälder. De upplever förlustkänslor och får svårt att lita på andra och på sig själva.

Föräldraalienation förekommer i alla slags familjekonstellationer och är könsneutralt. Både kvinnor och män kan aliera eller vara utsatta för alienation

Hur föräldraalienation identifieras

Föräldraalienation kan förstås utifrån psykologisk anknytningsteori där den ena föräldern genom manipulation stör barnets trygga anknytningsmönster till den andra föräldern. Följande analysmodell, Femfaktormodellen, fungerar för att identifiera mönstret. Modellen kan sammanfattas med att:

Beteenden som en alienerande förälder kan använda sig av

- Kontaktsabotage, exempelvis genom att bryta mot överenskommelser om hämtning och lämning, om umgänge på semestern eller blockering av möjligheten till kontakt via mobil eller sociala medier.
- Smutskastning och förtal av den andra föräldern.
- Falska anklagelser om att den andra föräldern är inkompetent, frånvarande, psykiskt sjuk, våldsam eller farlig för barnet.
- Att påstå att den andra föräldern inte älskar barnet.
- Att inte vilja ha med den andra föräldern att göra, inte svara på mejl, sms eller samtal.
- Att benämna den andra föräldern med förnamn i stället för mamma/pappa.
- Att undanhålla den andra föräldern information om hur det går i skolan för barnet, om läkarbesök, vad barnet gör på fritiden med mera.
- Att säga till barnet att "om du väljer den andra föräldern förlorar du mig".

När detta pågår betar sig barnet väl med den alienerande föräldern. Barnet är mycket vaksamt och vet vad som krävs för att tillfredsställa och möta den förälderns behov. Andra tecken på alienation kan

vara att föräldern med det alienerande beteendet har tagit kontroll över barnets ekonomi, användning av mobiltelefon, skolgång, hälsa och fritid. När den alienerande föräldern under falska betingelser påstår att hen gör allt för att barnet ska träffa den andra föräldern, läggs ytterligare en börda på barnet som vet att hen straffas om hen visar positiva känslor för den alienerade föräldern.

Detta är således ett barn som är psykologiskt bundet till en förälder och fångad i en dynamik som skapar en djup känslomässig anknytning till föräldern som orsakar barnet skada. Det är en form av psykiskt våld i en nära relation. Därför är det viktigt att tidigt identifiera vilken dynamik som pågår i samband med skilsmässa och separationer. Risker är att relationen med den andra föräldern successivt avtar för att slutligen upphöra helt.

Konsekvenserna för barnet är både omedelbara och långsiktiga. De inkluderar hög risk för psykiska och somatiska problem: låg självkänsla, låg tillit till andra, skuld-känslor, ångest, depression, självmordstankar samt fysiska problem som åtstörningar, ökad risk för alkohol- och drogmissbruk samt kriminalitet.

Att intervjuva utsatta barn

Föräldraalienation kan vara svår att upptäcka, speciellt då det pågått under lång tid – särskilt som svårt alienerande föräldrar är experter på att damera och vilseleda på ett trovärdigt sätt. Möten och intervjuer hos socialtjänst är få och korta med långa mellanrum. Barnet kan ha övats i vad det ska säga i möten med socialtjänsten eller vården.

Barnets beteende vid föräldraalienation är vidare kontrainuitivt. Barnet kan mycket bestämt säga att det inte vill träffa sin ena förälder och kan också uppträda avstånds-tagande och elakt om de ändå träffas. Att då utreda vad som är barnets egentliga vilja kan vara svårt.

En eventuell påverkan från en förälder – som kan ha lett till att barnet uttrycker stark ovilja mot den andra – behöver beaktas noggrant. Det är viktigt att skilja mellan vad barnet själv uttrycker här och nu, och vad som långsiktigt är förenligt med barnets bästa.

Här är vanliga frågeställningar. Om några kommer upp i en intervju måste man utreda vidare:

- Efter separationen har barnet inte haft regelbunden kontakt med den ena föräldern på länge, ibland veckor, månader eller år, och bor endast hos den ena föräldern.
- Barnet har en, som det ytligt sett verkar, mycket god relation med den förälder det bor hos.
- Barnet har orimliga förklaringar till varför barnet inte vill träffa den andra föräldern. Till exempel "känner inte för det", "då måste jag vara hemma klockan nio", "hen lagar tråkig mat" och så vidare..
- Barnet försvarar reflexmässigt den ena föräldern.
- Barnet bryr sig inte om att det inte har kontakt med den andra föräldern och kan rycka på axlarna åt och strunta i den föräldern.
- Barnet behöver projicera ilska och förakt på den bortvalda föräldern och säger: "Jag hatar dig, jag vill inte se dig, lämna mig ifred".
- Barnet får problem med skolan, alkohol, droger och kriminalitet och har en tidig sexdebut.
- Barnet har ofta inte någon relation med sin släkt på den bortvalda förälderns sida, inklusive mor- eller farföräldrar.

Man ska notera att det också finns barn som kan fortsätta att prestera bra i skolan och dölja vad som pågår såvida inte omgivningen är lyhörd och förstår familjedynamiken.

Den alienerade föräldern

En förälder som mister kontakten och vardagslivet med sitt barn lever med ett stort trauma. Föräldern är både maktlös och hjälplös när hen förlorar kontrollen över vad som händer i sitt eget och sitt barns liv. Hen är utmanövrerad i sitt föräldraskap och kan framstå som förvirrad, bitter eller oengagerad men kan i själva verket vara både arg och chockerad över situationen. Detta förstärks om socialtjänsten och domstolen också blir parter i dramat. I avsaknad av rätt hjälp är PTSD och depression vanligt och tyvärr förekommer det också att drabbade föräldrar tar livet av sig.

Den alienerade föräldern har troligtvis också gjort olika misstag i sin desperation över att inte få träffa sitt barn och inte bli trodd av omgivningen. Dessa misstag utnyttjar den andra föräldern till att ge en ofördelaktig bild av sin expartner.

En alienerande förälder lurar ofta myndigheterna genom att påstå att den andra föräldern är farlig. Sådana påståenden kan resultera i beslut om att skyddsbehov är nödvändigt. En sådant beslut spelar den alienerande föräldern i händerna då det oftast gör att barnet helt tappar kontakten med sin andra förälder – dvs exakt det den alienerande föräldern vill. I själva verket är just den bortstötta föräldern en förutsätt-

ning för att barnet inte ska bli övergivet.

Den föräldern behöver stöd och kunskap kring vad barnets beteende beror på och att lära sig att inte reagera känslomässigt på sitt barns (och sitt ex) utfall och avståndstagande. I stället behöver hen få hjälp att bygga upp ett terapeutiskt förhållningssätt för att vara redo när det är dags för barnet att återfå sin trygga anknytning.

Den alienerade föräldern är den som mist kontakten med sitt barn, utan grund, och som är utstött. Den alienerande föräldern är den som utför psykisk manipulation av ett barn så att barnet inte vill träffa den andra föräldern

Den alienerande föräldern

En alienerande förälder har ofta ett emotionellt bagage med sig från barndomen, exempelvis en anknytningsstörning med djupa förlustkänslor. Det kan yttra sig genom ett stort kontrollbehov och genom att ha svårt med tillit, med anknytning och med relationer. Hen kan ge ett belevat och trovärdigt intryck men samtidigt vara misstänksam och ifrågasättande mot samhället i stort. De kan ofta övertyga omgivningen om att de är offer i situationen.

Alienerande föräldrar tar ofta initiativ till orosanmälningar och polisanmälningar om barnet riktade mot den andra föräldern. Förutom från dem själva kan anmälningarna vara anonyma, från skolan eller från personer i den alienerande föräldrarnas nätverk.

Ibland släpper den alienerande föräldern på sina beteenden, i varje fall ett tag. Det kan vara om de känner sig påkomna, iakttaga eller om de saknar medspelare. Det kan också vara en taktik för att vinna fördelar i en utred-

ning eller vårdnadstvist. Vanligt är att de säger att de är positiva till samarbetsamtal, medling och liknande men i själva verket är de inte alls intresserade. De kan inte förmå sig att samarbeta med den andra föräldern. Det blir en taktik för att lura myndigheterna och förhålla utredningar. Den alienerande föräldern kan också ha ekonomiska motiv för sitt beteende, dvs att man genom att försöka få vårdnaden och boendet om barnet säkrar rätten till barn- och underhållsbidrag.

Socialtjänsten och domstolens roll

Barn har rätt att träffa och växa upp med båda sina föräldrar om det inte finns belagda skäl till något annat. Socialnämnden och domstolen är skyldiga att göra en riskbedömning och bedöma risken för barnets utveckling, hälsa och mående när det mister kontakten med sin ena förälder under resten av uppväxten ställd mot andra risker, som risken för våld eller övergrepp mot barnet. Det är därför viktigt att arbeta för att se mönster och vid behov förhindra och sätta stopp för en pågående psykisk barnmisshandel. Socialarbetare, familjebehandlare och domstol måste kunna identifiera och hantera varje person i ett relationstrauma.

När det gäller föräldraalienation är kontakt med den alienerade föräldern en förutsättning för barnets återanknytning. De som arbetar inom Socialtjänsten och rättsväsendet behöver därför skapa förutsättningar för att barnet ska återfå relationen till den alienerade föräldern. Samarbetssamtal och medling ger sällan andra resultat än att det förlänger och fördjupar barnets alienation, samtidigt som barnet berövas sin barndom. Det krävs i stället ett snabbt och kraftfullt agerande för att få igång kontakten mellan barnet och den alienerade föräldern.

Vid svårare alienation kan Socialtjänsten låta barnet och den alienerade föräldern tillbringa tid tillsammans på ett utredningshem. Där kan de få stöd att återskapa anknytningen. Det är då viktigt att den alienerande föräldern under tiden inte har kontakt med barnet. Det finns idag terapeuter, psykologer och familjebehandlare som samarbetar med socialtjänster för att hjälpa drabbade barn och föräldrar.

Vi har sett många exempel där en domstol dömer till ett mycket begränsat umgänge mellan barnet och den alienerade föräldern, som två timmar varannan helg. Det är ett kortsiktigt beslut som inte löser problemet. Det kommer inte att hjälpa barnet att bygga upp sin relation med den bortstötta föräldern, eftersom den alienerande föräldern bibehåller greppet om situationen.

Att tänka på:

- Både mammor och pappor kan alienera. Ibland deltar mor- och farföräldrar eller andra närstående aktivt med att driva på den skadliga familjedynamiken.
- Det är viktigt att barnet får uttrycka sina åsikter men det är alltid vuxna som utifrån vetenskap, erfarenhet och sina kunskaper om barnet och dess situation måste fatta beslut och ta ansvar för dem.
- Gör riskbedömningar utifrån helhetsbilden, inte bara enstaka samtal.
- Tyvärr är det vanligt med partiskhet i sammanhang där jämställdhet mellan könen bör råda – det gäller både professionella och allmänheten.
- Det du ser och hör behöver inte vara sanningen – en svårt alienerande förälder är nästan alltid en expert på att vilseleda andra: Vanligt är att de beskyller den andra föräldern för sådant som de själva håller på med.
- Var uppmärksam på manipulation för att inte riskera att som professionell själv bli indragen i dynamiken. Det är inte ovanligt att svårt alienerande föräldrar lägger sig till med ett kompisbeteende i relationen med utredare och terapeuter som arbetar med vårdnadstvister.

Socialnämnden, Europakonventionen och Barnkonventionen

Socialnämnden är ytterst ansvarig för utredningar och beslut från Socialtjänsten som utgör underlag i domstolsprocesser. Det är nämndens ansvar att följa svensk lag. Dessutom har nämnden ansvaret att säkerställa att man följer Europakonventionen och Barnkonventionen.

- 1 Europakonventionen, artikel 8: Var och en har rätt till skydd för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens. Att utsätta för föräldraalienation är att kränka barnets rätt till ett familjeliv. Samma sak gäller den alierade föräldern.
- 2 Barnkonventionen, artikel 6: Principen om varje individs inneboende rätt till liv, överlevnad och utveckling. Ett barn som är utsatt för alienation får inte rätt till en normal utveckling.
- 3 Barnkonventionen, artikel 8: Barn har rätt till sin identitet, sitt medborgarskap, sitt namn och sina släktförhållanden. En alierande förälder försöker ibland byta efternamn på barnet. Särskilt vanligt är försök att radera ut barnets släkt på den andra förälderns sida.
- 4 Barnkonventionen artikel 9: Barn har rätt till regelbunden kontakt med båda sina föräldrar – så länge det inte är skadligt för dem. Det betyder att barn inte ska behöva välja bort en förälder och att samhället har ett ansvar att skydda barnets rätt till båda sina föräldrar och inte bara dess vilja i stunden.
- 5 Barnkonventionen, artikel 12: Principen om att ett barn har rätt att fritt uttrycka sina åsikter i förhållande till ålder och mognad. I fall av föräldraalienation kan denna princip bli problematisk när barnet inte längre behandlas som ett barn utan framstår som mogen att välja bort en förälder. Ett svårt alierat barn, även i övre tonåren, har emellertid inte en egen vilja utan har i stället övertagit den alierande förälderns åsikter och vilja. Det är viktigt att barnet får uttrycka sina åsikter men det är alltid vuxna som utifrån vetenskap, erfarenhet och sina kunskaper om barnet måste fatta beslut och ta ansvar för dem.

Familjebehandling - Hjälp föräldern med ett terapeutiskt förhållningssätt

En terapeut eller familjebehandlare behöver förstå den underliggande familjedynamiken för att hjälpa den alierade föräldern att förstå barnets projektioner och att med tiden läka den skadade relationen med barnet. Det innebär bland annat att hjälpa och utbilda föräldern att acceptera barnets känslor och inte utmana dem.

13-åriga Mia är avlägsen och säger hemska saker till sin förälder. Men, vad är det som händer med Mia?

- Vägled föräldern i att bibehålla lugnet, och visa hur man kan spegla Mias känslor genom att svara avväpnande: "Det låter som att du tror att jag inte älskar dig" eller "Det är ok, men kom ihåg att jag alltid kommer att vara din förälder".
- Hjälp föräldern att förstå att om Mia drar sig tillbaka, ska så ska man inte tvinga fram ett engagemang utan kan i stället svara: "Jag förstår att du inte vill prata just nu, kom ihåg att jag älskar dig" eller "Jag finns här när du är redo, kom när du vill så kanske vi kan laga mat tillsammans."

”Gå bort, jag älskar dig inte, jag behöver dig ändå inte.

”Vem tror du att du är? Du är inte min förälder.

Det gäller alltså att skapa en miljö där Mias känslor accepteras och inte utmanas. Barnet behöver rätt hjälp att utveckla ett tankesätt där tankar och känslor är giltiga och begripliga, samt att känna hierarkins gränser i relationen förälder - barn. Det är ett exempel på vad som hjälper ett barn som stöter bort en förälder men egentligen söker sin anknytning.

Besök vardnad.se/for-dig-i-socialtjansten för fler referenser, boktips och annan information.

Om VBU

Föreningen Vårdnad, Boende och Umgänge i Sverige (VBU) är en partipolitiskt och religiöst oberoende ideell medlemsförening som arbetar för barnets rätt till båda sina föräldrar och hela dess nätverk. Föreningen driver stödverksamhet genom samtalskvällar, utbildning och en stödtelefon och fungerar också som kunskapsbank om föräldraalienation.

www.vardnad.se

Läs mer

"Barn som tvingas välja bort en förälder: Föräldraalienation Sverige: fakta, rättsregler, erfarenheter" Anna Lytsy & Christina Bergenstein, Norstedts juridik (2023). Ger en aktuell översikt över forskningsläget samt många referenser, beskrivningar och checklistor.